

Odpowiedzialność cywilnoprawna w obrocie gospodarczym

Redaktor naukowy
Andrzej Śmieja

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Recenzent: Leszek Ogiegło

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl> oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-170-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Dorota Benduch , Obowiązek dochowania tajemnicy przedsiębiorstwa przez członków zarządu a badanie <i>due diligence</i> w procesie łączenia się spółek kapitałowych	9
Piotr Cybula , O ewolucji zasad odpowiedzialności organizatora turystyki z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o imprezę turystyczną	19
Bogusława Gnela , Odpowiedzialność przedsiębiorców za szkody wyrządzone przez produkt niebezpieczny	39
Jerzy Gospodarek , Zasady i zakres odpowiedzialności cywilnej przedsiębiorcy turystycznego. Próba uogólnień	60
Monika Kalina-Nowaczyk , Solidarna odpowiedzialność wykonawców za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zamówienia publicznego	106
Jan Lic , Odpowiedzialność cywilnoprawna przedsiębiorcy – współnika spółki cywilnej	119
Jolanta Loranc-Borkowska , Zakres odpowiedzialności sprzedawcy za niezgodność towaru z umową sprzedaży konsumenckiej	136
Katarzyna Marak , Odpowiedzialność cywilnoprawna hotelarzy	156
Kinga Michałowska , Ukryta reklama i jej skutki na tle przepisów ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji w aspekcie cywilnoprawnej odpowiedzialności przedsiębiorcy	176
Sławomir Pasieka , Przedawnienie roszczeń do ubezpieczyciela wynikających z umowy ubezpieczenia	193
Jerzy Sawilow , Odpowiedzialność za szkodę a odpowiedzialność cywilna w refleksji nad prawem upadłościowym	202
Tomasz M. Szczurowski , Zakres przedmiotowy odpowiedzialności za zapłatę wynagrodzenia podwykonawcy budowlanemu	228
Iwona Szymczak , Odpowiedzialność przedsiębiorcy z tytułu rękojmi za wady fizyczne budynku znajdujące się w części stanowiącej nieruchomości wspólną	241
Andrzej Śmieja , Stosunek odpowiedzialności odszkodowawczej z art. 435 k.c. i art. 436 §2 k.c.	258

Summaries

Dorota Benduch , Obligation of keeping secret of an enterprise by board of directors versus <i>due diligence</i> analysis in the process of capital companies' merger	18
Piotr Cybula , The evolution of principles of organizer liability for non-performance or improper performance of package travel contract.....	38
Bogusława Gnela , Entrepreneurs' liability for damages caused by dangerous products.....	59
Jerzy Gospodarek , Principles and scope of civil liability of tourist entrepreneur. An attempt of generalisations	105
Monika Kalina-Nowaczyk , Joint liability of economic operators with regard to the non performance or improper performance of the contract on public procurement.....	118
Jan Lic , Civil liability of an entrepreneur – partner of a civil partnership	135
Jolanta Loranc-Borkowska , The extent of liability of the seller for the non-conformity of goods with a consumer sales contract	155
Katarzyna Marak , Civil liability of the hoteliers	175
Kinga Michałowska , Hidden advertising and its results against an act of unfair competition in the aspect of civil and legal liability of an entrepreneur	191
Sławomir Pasięka , Limitation of claims against the insurer resulted from insurance contracts.....	201
Jerzy Sawilow , Liability for damages and civil liability in the reflection on bankruptcy law.....	226
Tomasz M. Szczurowski , Scope of liability for remuneration payment to a building subcontractor	240
Iwona Szymczak , Liability of entrepreneur for defects of building construction revealed in a common part of the building under the statutory warranty	257
Andrzej Śmieja , Compensation liability ratio of the article 435 of the civil code and the article 436 §2 of the civil code	274

Katarzyna Marak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNOPRAWNA HOTELARZY

Streszczenie: Niniejsze opracowanie poświęcono cywilnoprawnej odpowiedzialności hotelarzy. Przedstawiono zakres i podstawy prawne różnych rodzajów odpowiedzialności odszkodowawczej prowadzących hotele i podobne zakłady. W opracowaniu przybliżono problematykę odpowiedzialności hotelarzy za utratę lub uszkodzenie rzeczy wniesionych do hotelu przez gości hotelowych, następnie wyróżniono odpowiedzialność z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy hotelowej. Przybliżono też problematykę odpowiedzialności za szkody na osobie gościa hotelowego oraz poruszono kwestię odpowiedzialności hotelarza i organizatora imprezy turystycznej za szkody powstałe na osobie lub mieniu uczestnika wycieczki, który korzysta z usług hotelarskich w ramach imprezy turystycznej.

Słowa kluczowe: impreza turystyczna, szkoda, odpowiedzialność hotelarzy.

1. Wstęp. Uwagi ogólne

Odpowiedzialność cywilnoprawną hotelarzy możemy rozpatrywać w kilku aspektach. Niewątpliwie na pierwszy plan wysuwa się swoista dla tej grupy przedsiębiorców odpowiedzialność za rzeczy wniesione przez gości hotelowych. Po wtóre, możemy wyróżnić odpowiedzialność z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy hotelowej. Trzeci rodzaj to odpowiedzialność za szkody na osobie gościa hotelowego. Wzmianki wymaga też kwestia odpowiedzialności hotelarza i organizatora imprezy turystycznej za szkody powstałe na osobie lub mieniu uczestnika wycieczki, który korzysta z usług hotelarskich w ramach imprezy turystycznej.

Ogólnie można stwierdzić, że odpowiedzialność hotelarza ma swoje źródło w stosunku prawnym łączącym przedsiębiorcę z gościem hotelowym, określanym z reguły jako „umowa hotelowa”. Uwaga to dotyczy przede wszystkim pierwszych dwóch rodzajów odpowiedzialności, natomiast szkoda na osobie jest czynem niedozwolonym i powoduje odpowiedzialność deliktową. Może ona zostać wyrządzona zarówno gościowi hotelowemu, jak i osobie trzeciej, z którą nie łączy hotelarza stosunek umowny. Natomiast w sytuacji, gdy gość korzysta z usług zakładu w trakcie trwania imprezy turystycznej, mamy do czynienia z umową hotelową zawartą przez biuro podróży na rzecz osoby trzeciej. Można jeszcze dodać, że w niniejszym opra-

cowaniu przedstawiono zakres i podstawy prawne odpowiedzialności cywilnej hotelarzy, ograniczonej do odpowiedzialności odszkodowawczej¹.

2. Rozbieżności terminologiczne

Na wstępie rozważań należy ustalić rozbieżności terminologiczne. W ustawie o usługach turystycznych występują pojęcia „obiektów hotelarskich” oraz „innych obiektów”, natomiast w kodeksie cywilnym ustawodawca używa terminu: „hotele i podobne zakłady”. O ile nie ma specjalnego znaczenia odróżnienie hoteli od podobnych podmiotów (wszystkie odpowiadają na tych samych zasadach), to już problem, czy zakres pojęciowy hotelu i innej jednostki obejmuje wszystkie kategorie obiektów hotelarskich, jest w praktyce bardzo istotny. Tylko hotele i podobne podmioty ponoszą bowiem surową odpowiedzialność wobec rzeczy gościa hotelowego, opartą w dodatku na zasadzie ryzyka, uregulowaną w tytule XXIX k.c.

W literaturze przedmiotu², popartej orzecznictwem³, zwykle się uważa, że do kodeksowej kategorii „hotele i podobne zakłady” na pewno należy zaliczyć: hotele, motele, pensjonaty. Następnie, choć nie jest to już tak jednoznaczne: domy wczasowe, profilaktyczne zakłady służby zdrowia, takie jak sanatoria czy prewentoria (ale z wyłączeniem szpitali uzdrowiskowych, gdyż ich celem jest zapewnienie stałej

¹ Zakres pojęciowy odpowiedzialności cywilnej jest szerszy od pojęcia odpowiedzialności odszkodowawczej, gdyż nie obejmuje np. sankcji cywilnoprawnych w postaci nieważności lub bezskuteczności czynności prawnej; najczęściej jednak odpowiedzialność cywilną utożsamia się z odpowiedzialnością odszkodowawczą; na zagadnienie to słusznie zwraca uwagę J. Gospodarek, *Prawo w turystyce*, Warszawa 2006, s. 372.

² Patrz szerzej: J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 415-418; M.J. Gudowski, *Odpowiedzialność, prawo zastawu i przedawnienie roszczeń utrzymujących hotele i podobne zakłady*, [w:] G. Bieniek (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania*, t. II, Warszawa 1999, s. 432-433; M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne*, Kraków 2006, s. 105-108; tenże, *Odpowiedzialność, prawo zastawu i przedawnienie roszczeń utrzymujących hotele i podobne zakłady*, [w:] J. Rajski (red.), *System prawa prywatnego*, t. 7, *Prawo zobowiązań. Część szczegółowa*, Warszawa 2003, s. 659-662; J. Raciborski, *Zasady odpowiedzialności hotelarza za mienie gości*, „Doradca Hotelarza” 2003, nr 4, s. 2-3; K. Zagrobelny, *Odpowiedzialność, prawo zastawu i przedawnienie roszczeń utrzymujących hotele i podobne zakłady*, [w:] E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz do artykułów 535-1088*, Warszawa 2004, s. 562; Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania. Część szczegółowa*, Warszawa 2004, s. 172-173.

³ Do kategorii zakładów podobnych do hoteli należy zaliczyć domy wczasowe (uchwała SN z 5 marca 1971 r., III CZP 6/71, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego” [dalej: OSN] 1971, nr 10, poz. 170), jak również profilaktyczne zakłady służby zdrowia (wyrok SN z 28 września 1956 r., III CR 800/56, OSN 1957; uchwała SN z 28 marca 1974 r., III CZP 13/74, OSN” 1974, nr 12, poz. 206; z glosami Z. Radwańskiego, „Nowe Prawo” 1975, nr 10-11, i M. Wenta, „Państwo i Prawo” 1976, nr 11). Natomiast zakładami podobnymi do hoteli nie są szpitale (uchwała SN z 27 sierpnia 1979 r., III CZP 46/79, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna/Pracy” 1980, nr 1, poz. 5, z glosami M. Nesterowicza, „Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych” 1980, nr 9, poz. 170, i A. Szpunara, „Państwo i Prawo” 1980, nr 8).

opieki drowotnej, co nie może być utożsamiane z kuracją o charakterze profilaktycznym). Wydaje się, że jednostkami podobnymi do hoteli są różnego rodzaju gościeńce, zajazdy, gospody, hotele, hoteliki, które – mimo że nie należą do ustawowej grupy obiektów hotelarskich – kwalifikowane są jako inne obiekty, a ich głównym zadaniem jest krótkotrwałe i ogólnodostępne wynajmowanie pokoi. Spore wątpliwości budzi przyporządkowanie do tej kategorii podobnych zakładów: domów wycieczkowych, schronisk młodzieżowych i turystycznych (pokoje są z reguły wieloosobowe i każdy gość jest zobowiązany do tego, aby sam czuwać nad swoimi rzeczami) oraz pokoi wynajmowanych przez rolników w gospodarstwach agroturystycznych i miejsc pod namioty. W takich miejscach goście z reguły sami pilnują swoich rzeczy⁴. Hotelami ani podobnymi zakładami nie są: hotele pracownicze, domy studenckie, hotele asystenckie, internaty, bursy, stancje, pensje, koszary, zakłady poprawcze, zakłady karne, areszty, schroniska charytatywne, noclegownie, przytulki, hospicja, szpitale, izby wytrzeźwień, domy publiczne, tzw. agencje towarzyskie, salony masażu, a także pola biwakowe, kempingi, morskie statki pasażerskie.

Podstawowym celem hotelu i podobnego podmiotu jest udzielanie gościny, pozostałe dodatkowe udogodnienia mają wobec tej funkcji charakter służebny. Natomiast wymienione zakłady pełnią zupełnie inne funkcje, mają swoiste cele i działają na odmiennych zasadach (niektóre nie mają charakteru zarobkowego albo korzystanie z nich jest długotrwałe lub przymusowe, a nieliczny personel nie sprawuje pieczy nad rzeczami korzystających), toteż nie można ich uznać za zakłady podobne do hoteli i wymagać od nich ponoszenia zaostrzonej odpowiedzialności odszkodowawczej.

W art. 851 k.c. ustawodawca wyjątkowo posługuje się pojęciem „przedsiębiorstwa hotelowego”, sugerując, że ma ono nieco inne znaczenie niż termin „utrzymujący hotel lub podobny zakład”, używany przez prawodawcę we wszystkich pozostałych przepisach artykułów należących do tytułu XXIX zobowiązań. W literaturze przedmiotu uważa się, że pojęcie „przedsiębiorstwo hotelowe” jest węższe, obejmuje bowiem jedynie hotele, niezależnie od ich formy organizacyjno-prawnej; w ramach tej kategorii nie mieszczą się już zakłady podobne do hoteli⁵.

Kolejną kwestią, która wymaga przybliżenia, jest pojęcie „gościa” (hotelowego), gdyż hotelarz ponosi zaostrzoną odpowiedzialność z art. 846 §1 k.c. za utratę lub uszkodzenie rzeczy wniesionych jedynie przez gościa. W doktrynie dość zgodnie uważa się, że gościem hotelowym jest osoba zatrzymująca się w hotelu, która bądź już zawarła umowę hotelową, bądź wniosła rzeczy, co pozwala domniemywać, że zamierza zawrzeć umowę hotelową⁶. Natomiast nie jest gościem osoba, która nie korzysta z noclegu, a tylko jest klientem restauracji hotelowej czy sklepu znajdują-

⁴ Zob. W. Zręda, *Nowe zasady odpowiedzialności osób prowadzących hotele*, „Radca Prawny” 1999, nr 2.

⁵ J. Gudowski, wyd. cyt., s. 446-447; M. Nesterowicz, *Prawo hotelowe. Pojęcie hotelu i podobnego zakładu*, „Doradca Hotelarza” 2003, nr 9; J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 430.

⁶ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 108; podobnie: J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 420.

cego się w pomieszczeniach hotelowych albo korzysta z usług fryzjerskich lub kosmetycznych świadczonych przez hotel. Gośćmi nie są również osoby wynajmujące pomieszczenia hotelowe czy zatrudniane przez hotelarza (np. pracownicy hotelu), prywatni goście hotelarza, a także osoby nocujące w hotelu bez jego wiedzy i zgody. Wszystkie te osoby nie korzystają ze wzmożonej ochrony przewidzianej w art. 846 §1 k.c. Wydaje się, że raczej, że za gościa hotelowego nie należy też uznawać osoby mieszkającej w hotelu przez dłuższy czas, bo długotrwałe wynajmowanie pokoju lub innego pomieszczenia zazwyczaj oznacza umowę najmu, a nie umowę hotelową⁷.

Hotelarz odpowiada za utratę lub uszkodzenie rzeczy wniesionej przez gościa. Art. 836 §2 i 3 k.c. stanowi o tym, co jest rzeczą wniesioną, a §4 tego artykułu, co nią nie jest. Z przepisów tych wynika, że hotelarz jest zobowiązany sprawować pieczę nad rzeczami gościa z uwagi na to, że rzecz została powierzona zakładowi hotelarskiemu albo umieszczona w miejscu wskazanym przez hotelarza lub na ten cel przeznaczonym.

Powierzenie rzeczy może zachodzić w różnych sytuacjach, np. gdy gość oddaje swój bagaż pracownikowi hotelu (portierowi, bagażowemu, posługaczowi) celem zanieśienia go do pokoju czy taksówki, albo gość oddaje bagaż na dworcu osobie zatrudnionej przez hotelarza celem dostarczenia go do hotelu. Nie jest istotne, czy osoba ta była upoważniona do przyjęcia rzeczy, skoro gość hotelowy mógł tak sądzić⁸.

Powierzenie rzeczy jest na ogół krótkotrwałe; obejmuje okres, w którym gość hotelowy korzysta z usług zakładu, a także pewien, stosunkowo niedługi czas (można przyjąć, że w zależności od okoliczności konkretnego przypadku trwa od kilku do kilkunastu godzin, ale nie dłużej niż dobę⁹) przed zajęciem pokoju przez gościa lub po opuszczeniu przez niego hotelu. Wówczas zakład hotelarski odpowiada za bagaż z art. 846 §1 k.c. na zasadzie ryzyka, a nie z tytułu umowy przechowania z art. 835 k.c. na zasadzie winy. Rzeczą wniesioną jest bagaż, który gość ma przy sobie w chwili przekroczenia progu hotelu, choćby nawet nie doszło do zawarcia umowy hotelowej. Jeśli natomiast gość hotelowy przesyła do hotelu paczkę na tydzień przed terminem planowanego zajęcia pokoju, nie jest to rzecz wniesiona, a jedynie oddana na przechowanie hotelowi. Rzeczą wniesioną jest też rzecz oddana przez gościa w szatni kawiarni czy restauracji hotelowej albo powierzona hotelowemu zakładowi usługowemu, np. czyszczącemu odzież¹⁰.

Należy też podkreślić, że powierzenie rzeczy hotelowi na przechowanie (przechowanie hotelowe), zgodnie z art. 849 §4 k.c., podlega przepisom tytułu XXIX księgi trzeciej Kodeksu cywilnego, nie zaś przepisom dotyczącym przechowania (tytuł XXVIII)¹¹, co oczywiście jest dla gości korzystniejsze z uwagi

⁷ Zob. orzeczenie SN z 23 listopada 1936 r., C.III. 57/35, Zbiór Orzeczeń 1937, poz. 254.

⁸ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 110, 111.

⁹ J. Gudowski, wyd. cyt., s. 436.

¹⁰ Zob. M. Nesterowicz *Prawo turystyczne...*, s. 111.

¹¹ M. Stec, *O odpowiedzialności prowadzącego hotel (kilka uwag na kanwie nowelizacji Kodeksu cywilnego i Prawa przewozowego)*, [w:] Z. Banaszczyk (red.), *Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, Warszawa 2000, s. 283.

na odpowiedzialność hotelarza na zasadzie ryzyka, podczas gdy przechowujący odpowiada na zasadzie winy.

Powierzenie rzeczy nie oznacza przeniesienia władztwa nad nią. Osoba, której rzecz powierzono, jest co najwyżej dzierżycielem, władającym rzeczą w imieniu gościa hotelowego. Bez znaczenia jest natomiast wartość, charakter i rodzaj rzeczy oraz fakt, czyją własność stanowi i czy jest gościowi potrzebna w podróży. W kodeksie cywilnym nie ustanowiono żadnych ograniczeń w tym względzie. Jest jednak dopuszczalna w ramach swobody kontraktowej odmowa prowadzącego zakład przyjęcia do hotelu rzeczy uciążliwych (np. zwierząt, mebli, dużych ilości towarów o przeznaczeniu handlowym) ze względów sanitarnych lub ze względu na brak odpowiednich pomieszczeń do ich przechowywania. Natomiast w niektórych sytuacjach hotelarz nie ponosi odpowiedzialności za utratę lub uszkodzenie rzeczy wniesionych. Decydujące znaczenie ma tu miejsce znajdowania się rzeczy. Jeśli bowiem gość pozostawił rzecz w parku hotelowym czy na plaży należącej do hotelu, odpowiedzialność hotelarza będzie z reguły wyłączona, chyba że wyraźnie przyjął on odpowiedzialność za wszelkie możliwe zdarzenia¹².

Spore znaczenie ma wyłączenie spod pojęcia rzeczy wniesionej (i tym samym wyłączenie zaostrożonej odpowiedzialności hotelarza) zawarte w art. 846 §4 k.c., zgodnie z którym pojazdów mechanicznych i rzeczy w nim pozostawionych oraz żywych zwierząt nie uważa się za rzeczy wniesione. Już na wstępie budzi zastrzeżenie zasadność identycznego potraktowania tak różnych przedmiotów¹³. O ile dwie dalsze grupy wyłączeń są zrozumiałe, o tyle celowość wyłączenia pojazdów mechanicznych budzi uzasadnione wątpliwości. Regulacja ta prowadzi do złagodzenia odpowiedzialności hotelarza w stosunku do rzeczy, które dla gości hotelowych mają z reguły największą wartość¹⁴. Mamy tu do czynienia z przerzuceniem ryzyka utraty rzeczy na jej właściciela w trakcie korzystania z usług hotelarskich¹⁵. W ten sposób pozbawia się gościa hotelowego jednego z istotnych elementów składających się na pełne świadczenie hotelowe, do którego stosuje się zaostrożone reguły odpowiedzialności¹⁶. Tego rodzaju faworyzowanie interesów przedsiębiorców prowadzących zakłady hotelarskie nie jest wystarczająco uzasadnione, zwłaszcza obecnie, gdy obserwuje się – zarówno w prawie wspólnotowym, jak i krajowym – silną tendencję do wzmacniania pozycji konsumenta.

Natomiast można uznać zasadność dwóch pozostałych kategorii wyłączeń zaostrożonej odpowiedzialności hotelarza. Zwierzęta powinny pozostawać cały czas pod bezpośrednią opieką właściciela, jeżeli już decyduje się on na podróż w ich to-

¹² M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 110, 112.

¹³ M. Stec, wyd. cyt., s. 285.

¹⁴ J. Gudowski, wyd. cyt., s. 437.

¹⁵ Właściciel pojazdu może oczywiście zawrzeć umowę ubezpieczenia samochodu, tzw. *auto casco*, celem przerzucenia odpowiedzialności za utratę lub uszkodzenie pojazdu na zakład ubezpieczeń, ale wówczas sam ponosi koszty zawarcia i kontynuowania ubezpieczenia, w postaci składki.

¹⁶ M. Stec, wyd. cyt., s. 286.

warzystwie¹⁷. Natomiast jeśli gość hotelowy pozostawia rzeczy (w domyśle cenne) w samochodzie, wówczas powinien zawrzeć dodatkową umowę przechowania, o ile prowadzący parking się na to zgodzi.

Kolejną istotną kwestią, wymagającą choćby pobieżnego przybliżenia, jest umowa, na podstawie której hotele oraz podmioty do nich podobne świadczą usługi hotelarskie. Zwykle określa się ją mianem umowy hotelowej. Do zawarcia umowy dochodzi przez złożenie hotelarzowi oferty. Ze względu na przyjęte zwyczaje zamówienie pokoju w hotelu należy traktować jako ofertę, która nie wymaga odpowiedzi (art. 69 k.c.)¹⁸. Prowadzący hotel, będąc profesjonalistą trudniącym się świadczeniem usług tego rodzaju, nie może odmówić zawarcia umowy bez ważnego powodu.

Umowa hotelowa jest umową o świadczenie usług hotelarskich¹⁹. Na mocy takiej umowy hotelarz zobowiązuje się do udostępnienia gościowi hotelowemu określonego pokoju (bądź miejsca noclegowego) oraz zapewnienia dodatkowych usług (utrzymywanie porządku, wyżywienie, dostęp do informacji, korzystanie z innych pomieszczeń itd.)²⁰. Umowa tego typu zmierza do zaspokojenia nie tylko potrzeb w zakresie czasowego zamieszkania, ale również w dziedzinie bezpieczeństwa, wyżywienia, odpoczynku, rekreacji i rozrywki, a niekiedy także potrzeb związanych z pracą, nauką, opieką nad dziećmi oraz szczególnych wymagań (np. ze strony osób niepełnosprawnych). W konsekwencji umowa ta ma charakter kompleksowy i nie da się jej zakwalifikować jako jeden z typów umowy nazwanej, unormowany przez odrębne przepisy prawa cywilnego²¹. Jest to więc umowa nienazwana. W literaturze z reguły określa się ją, za M. Nesterowiczem, jako umowę mieszaną²². Z drugiej jednak strony, w doktrynie prawa cywilnego poddaje się krytyce celowość wyodrębniania umów mieszanych²³. Autorka niniejszego artykułu podziela to stanowisko i uważa, że klasyfikacja umów powinna opierać się na podziale dychotomicznym. Możemy zatem mieć do czynienia z umowami nazwanymi albo nienazwanymi. Należy się zgodzić z J. Gospodarkiem, że – skoro mamy tu do czynienia z typem umowy niemieszczącym się w żadnym z ustawowych typów umów nazwanych – to jest to umowa nienazwana o wyjątkowo złożonym charakterze²⁴.

Umowa hotelowa zawiera w sobie elementy różnych umów nazwanych (w szczególności umowy najmu, sprzedaży, przechowania, o dzieło) i nienazwanych (np. umowy o usługi podobne do zlecenia, art. 750 k.c.). W skład umowy hotelo-

¹⁷ Tamże, s. 287.

¹⁸ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 103.

¹⁹ Zob. definicję legalną usług hotelarskich zawartą w art. 3 pkt 8 ustawy o usługach turystycznych.

²⁰ M. Wyrwiński, *Umowy zawierane przez organizatorów turystyki z podwykonawcami*, [w:] P. Cybula (red.), *Prawo w praktyce biur podróży*, Warszawa 2006, s. 53.

²¹ J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 314.

²² M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 103.

²³ Np. Z. Radwański, *Prawo zobowiązań*, Warszawa 2004, s. 119.

²⁴ J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 315.

wej wchodzi również obowiązek zapewnienia gościom hotelowym bezpieczeństwa pobytu w budynku hotelowym i przyległościach (w parku, na kortach tenisowych, basenie, plaży itp.). W razie niewypełnienia tego obowiązku hotel ponosi odpowiedzialność kontraktową za szkodę doznaną przez gościa (art. 471 k.c.), przy zbiegu z odpowiedzialnością deliktową (art. 415 i nast. w zw. z art. 443 k.c.). Do umowy hotelowej należy stosować przepisy części ogólnej kodeksu cywilnego i części ogólnej zobowiązań, a także przepisy o umowach nazwanych wprost lub w drodze analogii, w zależności od podobieństwa określonych świadczeń z tej umowy do świadczeń z odpowiedniej umowy nazwanej. Na przykład w razie niewykonania lub nienależytego wykonania przez hotel obowiązku dostarczenia pomieszczenia należy stosować odpowiednio przepisy dotyczące umowy najmu (art. 659 i nast. k.c.), w odniesieniu do obowiązku wyżywienia – przepisy dotyczące sprzedaży (art. 535 i nast. k.c. lub sprzedaży konsumenckiej) itp.²⁵

Do postanowień przedmiotowo istotnych (*essentialia negotii*) umowy hotelowej należy zaliczyć: określenie osoby fizycznej lub grupy osób, na rzecz których usługi hotelarskie mają być świadczone, określenie pokoju hotelowego (pomieszczenia hotelowego) lub miejsca (łóżka hotelowego) w takim pokoju, które ma być udostępnione danemu gościowi, oraz oznaczenie wynagrodzenia za świadczone usługi hotelarskie lub wskazanie podstaw jego wyliczenia. Podstawą jest przede wszystkim cennik usług, ustalony przez podmiot świadczący usługi hotelarskie; dodatkowo znaczenie mają ustalenia między stronami dotyczące udzielonych zniżek opłat za świadczone usługi²⁶.

Umowy hotelowe z reguły są umowami adhezyjnymi, klienci bowiem nie negocjują indywidualnie ich warunków (poza możliwością obniżenia ceny czy spełnienia przez hotelarza warunków dodatkowych, istotnych dla konkretnego klienta, ale przecież mieszczących się w zestawie świadczeń oferowanych przez hotel). Regułą jest, że w umowach z klientami przedsiębiorcy prowadzący obiekty hotelarskie posługują się wzorcami umownymi. Umowa hotelowa to umowa odpłatna, wzajemna, konsensualna; to umowa rezultatu. Może być zawarta w dowolnej formie, także ustnej, co zdarza się najczęściej.

W literaturze podnosi się także, że o ile całość umowy hotelowej nie wymaga bardziej szczegółowego unormowania, o tyle – w ślad za tradycjami wywodzącymi się z prawa rzymskiego – współczesne prawo cywilne zaostrza odpowiedzialność obejmującą w ramach tej umowy elementy przechowania. Stanowisko to żywo odpowiada potrzebom społecznym. Motywy tak surowo określonej odpowiedzialności, ukształtowanej już w czasach starożytnego Rzymu, są zrozumiałe – chodzi o konieczność daleko idącej ochrony mienia podróżnych, nad którymi hotelarz ma obowiązek sprawować pieczę. Rozwiązanie to ma na celu zapewnienie podróżnym maksimum wygody i ochrony ich mienia w okolicznościach, w których korzystając

²⁵ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 104.

²⁶ J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 317.

z hoteli czy podobnych podmiotów, nie mają możliwości oparcia stosunku przechowania na zaufaniu osobistym do osoby prowadzącej hotel, ponadto zaś – w warunkach typowej działalności tego rodzaju zakładów – narażeni są oni na styczość i koegzystencję z wieloma innymi, bliżej nieznanymi osobami znajdującymi się w tej samej sytuacji. Ponadto, stały kontakt z tym mieniem ma personel hotelowy, utrzymujący porządek w pokojach i innych pomieszczeniach²⁷.

Z drugiej strony, działalność zakładu hotelarskiego ma charakter zawodowy i zarobkowy, hotelarz więc – jako profesjonalista – powinien ponosić ryzyko polegające na odpowiedzialności za sam fakt powstania szkód w rzeczach wniesionych przez gości²⁸. Właściwa organizacja hoteli i podobnych jednostek może prowadzić do zminimalizowania skutków niedogodnej sytuacji klienta. Masowość usług typu hotelowego i zapotrzebowanie na nie czynią problem, o którym mowa, dostatecznie doniosłym i uprawniającym szczególne jego uregulowanie²⁹.

3. Odpowiedzialność hotelarzy za rzeczy wniesione

Problematyka odpowiedzialności cywilnoprawnej obiektów hotelarskich została uregulowana w tytule XXIX zobowiązań (art. 846-852 k.c.): „Odpowiedzialność, prawo zastawu i przedawnienie roszczeń utrzymujących hotele i podobne zakłady”.

Odpowiedzialność hotelu z art. 846 §1 k.c. jest reżimem szczególnym i samodzielny, wyprzedzającym ogólne zasady odpowiedzialności kontraktowej z art. 471 i nast. k.c. Nie przekreśla to natomiast odpowiedzialności deliktowej, gdy prowadzącemu hotel lub osobom tam zatrudnionym będzie można przypisać czyn niedozwolony (np. kradzież rzeczy przez pracownika). Będzie wówczas zachodzić zbieg roszczeń odszkodowawczych z art. 443 k.c., co może mieć znaczenie zwłaszcza w sytuacji upływu terminu przedawnienia roszczeń kontraktowych (art. 848 k.c.)³⁰.

Należy podkreślić, że odpowiedzialność utrzymujących hotele i podobne zakłady płynie z ustawy, a nie z umowy hotelowej³¹. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 marca 1948 r. (na tle dawnego art. 538 §2 kodeksu zobowiązań³²) stwierdził, że źródłem zobowiązania jest samo wniesienie rzeczy do hotelu³³. Dla powstania odpowiedzialności nie jest więc istotny fakt, czy umowa hotelowa została zawarta, czy

²⁷ W. Czachórski, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 1998, s. 372; M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 105-108; tenże, *Odpowiedzialność...*, s. 816-817.

²⁸ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 105-108; tenże, *Odpowiedzialność...*, s. 816-817.

²⁹ W. Czachórski, wyd. cyt., s. 372.

³⁰ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 110.

³¹ Zob. Z. Radwański, [w:] S. Grzybowski (red.), *System prawa cywilnego*, t. III, cz. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 1976, s. 634-635; M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 104; tenże, *Odpowiedzialność...*, s. 657-658; J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 418.

³² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Kodeks zobowiązań, Dz. U. nr 82, poz. 598 z późn. zm.

³³ „Państwo i Prawo” 1948, z. 8.

była ważna, czy została rozwiązana. Ustawowa odpowiedzialność hotelarza zachodzi nawet w sytuacji, gdy nastąpiło przymusowe zakwaterowanie w hotelu na mocy decyzji administracyjnej³⁴.

Z punktu widzenia ochrony konsumenta należy zaakcentować wzmocnienie jego pozycji prawnej poprzez przyznanie przepisom zawartym w tytule XXIX charakteru bezwzględnie obowiązującego. W ten sposób został przesądzony imperatywny (a właściwie semiimperatywny) charakter tej regulacji, gdyż nie ma przeszkód, by hotelarz w drodze umowy zaostriął odpowiedzialność za rzeczy gości³⁵. Zgodnie z art. 846 §5 k.c. odpowiedzialności hotelarza za utratę lub uszkodzenie rzeczy wniesionych nie można więc wyłączyć ani ograniczyć. Wszelkie klauzule nied odpowiedzialności nie wywołują skutków prawnych. Nieważne są zastrzeżenia, że hotel nie odpowiada za utratę lub uszkodzenie pewnych kategorii rzeczy (chyba że należało je oddać na przechowanie), czy zastrzeżenia ograniczające wysokość odszkodowania (poniżej minimalnej wysokości w kodeksie cywilnym).

Odpowiedzialność hotelarzy za rzeczy gości hotelowych jest w nowoczesnym prawie wzorowana na prawie rzymskim, gdzie odpowiedzialność właścicieli oberży i stajen, podobnie jak właścicieli okrętów, początkowo była absolutna i nie zwalniała od niej nawet *vis maior*; później została przez Justyniana osłabiona przez uchYLENIE odpowiedzialności za siłę wyższą, utrzymano jednak w mocy odpowiedzialność za przypadkową utratę rzeczy. Surowa rzymska odpowiedzialność za mienie podróżnych stanowiła później wzór dla większości XIX- i XX-wiecznych kodyfikacji, również dla polskiego kodeksu zobowiązań z 1933 r. Unormowania zawarte w tym akcie przejął z niewielkimi zmianami kodeks cywilny³⁶.

Przechodząc do omówienia odpowiedzialności hotelarza, trzeba stwierdzić, że jej podstawę stanowi art. 846 §1 k.c., zgodnie z którym utrzymujący zarobkowo hotel lub podobny zakład jest odpowiedzialny za utratę lub uszkodzenie rzeczy wniesionych przez gościa, chyba że szkoda wyniknęła z właściwości rzeczy wniesionej (np. zgnicie produktu organicznego³⁷) lub wskutek siły wyższej (zdarzenie zewnętrzne, nagle, któremu nie sposób zapobiec ani go przewidzieć i za które dłużnik nie ponosi odpowiedzialności; w działalności hotelarskiej będzie chodziło przede wszystkim o zjawiska naturalne, np. trzęsienie ziemi, powódź, pożar³⁸), albo że powstała wy-

³⁴ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 104.

³⁵ M. Stec, wyd. cyt., s. 282-283.

³⁶ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 102.

³⁷ Hotelarz ponosi jednak odpowiedzialność, jeżeli szkoda powstała nie na skutek właściwości rzeczy wniesionej, lecz zdarzenia leżącego po stronie hotelu, bez względu na to, że zdarzenie zostało spowodowane przez osobę od hotelu niezależną (np. jeśli przedsiębiorstwo miejskie dostarczające wody, energii cieplnej czy elektrycznej miało problemy z dostawą mediów, w wyniku czego zepsuciu uległy np. produkty, które należało przechowywać w określonej temperaturze).

³⁸ Za wystąpienie okoliczności *vis maior* może być uważany jedynie pożar, który wybuchł na zewnątrz i rozprzestrzeniając się, zajął także budynki hotelowe; natomiast pożar, który wybuchł wewnątrz hotelu, nie może być traktowany jako siła wyższa. Inne okoliczności *vis maior*, jak np. wojna, rewolucja czy akty organów państwa (typu rekwizycja), bardzo rzadko będą brane pod uwagę przy zwalnianiu prowadzących hotele i podobne zakłady od odpowiedzialności.

łącznie z winy poszkodowanego lub osoby, która mu towarzyszyła, była u niego zatrudniona bądź go odwiedzała (jeśli szkoda ma stanowić przesłankę egzoneracyjną³⁹, musi wystąpić wyłącznie z winy tych osób).

Hotelarze ponoszą odpowiedzialność za rzeczy wniesione opartą na zasadzie ryzyka, niezależną od winy, czyli ponoszą odpowiedzialność za każdą szkodę rzeczową, której zaistnienie i wysokość zostaną przez gościa hotelowego wykazane, a nie zachodzą okoliczności egzoneracyjne, których dowód obciąża hotelarza. Przyjęcie tych założeń legislacyjnych jest bardzo korzystne dla konsumentów.

Ustawodawca, konstruując zasady odpowiedzialności hotelarzy, posłużył się zwrotem zawierającym zastrzeżenie: „chyba że”. W literaturze podkreśla się, że te wyrażenia ustawowe pełnią funkcję podobną do domniemań prawnych, ułatwiają bowiem dowód faktu istotnego dla rozstrzygnięcia sprawy i modyfikują ogólną regułę z art. 6 k.c. Zwroty te zwykle się interpretować jako przerzucenie ciężaru dowodu na inną stronę, aniżeli wynikałoby to z ogólnej zasady rozkładu ciężaru dowodu. Wydaje się, że sens tego rodzaju zwrotów można ściślej i prościej wyjaśnić przez przyjęcie konstrukcji domniemania prawnego, wyrażonego inną formułą językową – bez użycia pojęcia „domniemanie”⁴⁰.

Tego rodzaju szczególną regułą dowodową spotykamy w art. 846 §1 k.c., statuującym odpowiedzialność hotelarza za rzeczy wniesione na zasadzie ryzyka. Znaczenie tego artykułu nie ulegnie więc zmianie, jeżeli sformułuje się go przy użyciu terminu „domniemanie”, czyli „domniemywa się, że utrzymujący zarobkowo hotel lub podobny zakład jest odpowiedzialny za utratę lub uszkodzenie rzeczy wniesionych przez osobę korzystającą z usług hotelu lub podobnego zakładu, zwaną dalej «gościem»”.

Sąd jest związany domniemaniem do czasu obalenia jego wniosku w drodze przeprowadzenia przeciwnieństwa. Przeciwnik procesowy, chcąc obalić domniemanie, musi udowodnić twierdzenie przeciwne, nie wystarczy, że je podważa⁴¹. Obalenie domniemania prawnego polega na udowodnieniu, że rzeczywisty stan faktyczny lub prawny jest inny niż wskazany we wniosku domniemania⁴².

³⁹ Jeśli są jeszcze inne przyczyny szkody, wówczas hotelarz nie może uwolnić się od odpowiedzialności, co najwyżej może wnosić o obniżenie odszkodowania, stosownie do art. 362 k.c. Hotelarz jest zwolniony z odpowiedzialności za szkody wyrządzone wskutek kradzieży rzeczy gościowi, który pozostawił otwarte okno w pokoju położonym na parterze (zob. orzeczenie SN z 19 listopada 1937 r., C.I. 2755/36, Zbiór Orzeczeń 1938, poz. 430). W praktyce zdarza się jednak czasami, że nawet w tego rodzaju sytuacjach prowadzący hotel, zwłaszcza renomowany, o wysokim standardzie, proponuje gościowi pewną rekompensatę za szkodę, mimo że powstała z wyłącznej winy gościa.

⁴⁰ Zob. Z. Radwański (red.), *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2004, s. 65-66; H. Mądrzak, [w:] H. Mądrzak, D. Krupa, E. Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1999, s. 140-141.

⁴¹ A. Sikorska, *Ciężar dowodu w przypadku odstąpienia od umowy sprzedaży przez kupującego z powodu wad rzeczy lub niezgodności towaru z umową*, „Radca Prawny” 2005, nr 1.

⁴² W.J. Katner, [w:] M. Safjan (red.), *System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. I, Warszawa 2007, s. 1172-1176.

Roszczenie gościa wobec hotelarza o naprawienie szkody powstaje z chwilą jej wyrządzenia i wygasa, jeżeli poszkodowany po otrzymaniu wiadomości o szkodzie nie zawiadomił o niej niezwłocznie utrzymującego zakład (art. 847 k.c.). Podjęcie przez gościa hotelowego aktów staranności jedynie warunkuje „trwanie” służącego mu roszczenia⁴³. Do realizacji uprawnień konieczny jest „akt staranności” – niezwłoczne zawiadomienie o szkodzie⁴⁴. Poszkodowany ma więc obowiązek najszybszego w danych okolicznościach zawiadomienia o szkodzie. Forma, w jakiej powinno nastąpić zawiadomienie, jest prawnie indyferentna⁴⁵.

Zgodnie z art. 848 k.c. roszczenia gościa hotelowego o naprawienie szkody przedawniają się z upływem sześciu miesięcy od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie, a w każdym razie z upływem roku od dnia, w którym poszkodowany przestał korzystać z usług hotelu lub podobnego zakładu. Dość krótkie terminy przedawnienia, spowodowane zapewne specyfiką działalności hotelarskiej, zmuszają osoby poszkodowane do szybkiego dochodzenia roszczeń.

Granice odpowiedzialności hotelarza zostały określone w art. 849 §1 k.c., z uwzględnieniem minimalnego zakresu odpowiedzialności za rzeczy gości hotelowych określonych w konwencji europejskiej z 17 grudnia 1962 r.⁴⁶ o odpowiedzialności osób utrzymujących hotele za rzeczy wniesione przez gości hotelowych.

Zgodnie z art. 849 §1 k.c. zakres obowiązku naprawienia szkody przez utrzymującego zarobkowo hotel lub podobny zakład w przypadku utraty lub uszkodzenia rzeczy wniesionych ogranicza się, względem jednego gościa, do wysokości stukrotnej należności za dostarczone mu mieszkanie, liczonej za jedną dobę. Przy czym odpowiedzialność za każdą rzecz nie może przekraczać pięćdziesięciokrotnej wysokości tej należności. Rozwiązanie takie uzależnia maksymalną wysokość odszkodowania od ceny pokoju wynajętego przez gości. Oznacza to, że za szkodę na tej samej rzeczy może przysługiwać odszkodowanie w różnej wysokości, w zależności od standardu hotelu, przy czym wysokość odszkodowania nie może przekraczać wartości utraconej lub uszkodzonej rzeczy. Rozwiązanie to uznaje się za trafne, cena pokoju hotelowego jest bowiem najlepszym wskaźnikiem klasy hotelu, automatycznie określającym maksymalny wymiar odszkodowania. Im wyższa cena, tym wyższa kategoria hotelu, co oznacza m.in. skuteczniejszy system zabezpieczenia pomieszczeń i mienia gości hotelowych, a w konsekwencji gwarantuje wyższy pułap świadczenia odszkodowawczego⁴⁷.

Powyższego, kwotowego ograniczenia odpowiedzialności hotelarza nie stosuje się w dwóch sytuacjach, wymienionych w art. 849 §2 k.c.: po pierwsze, gdy rzeczy

⁴³ K. Zagrobelny, wyd. cyt., s. 566.

⁴⁴ J. Jezioro, *Przechowanie i odpowiedzialność utrzymujących hotele i podobne zakłady*, [w:] E. Gniewek (red.), *Podstawy prawa cywilnego i handlowego*, Wrocław 1998, s. 420.

⁴⁵ K. Zagrobelny, wyd. cyt., s. 567.

⁴⁶ Polska ratyfikowała tę konwencję w 1997 r., jej polska publikacja nastąpiła w Dz. U. 1999, nr 117, poz. 758.

⁴⁷ J. Gudowski, wyd. cyt., s. 442; także M. Stec, wyd. cyt., s. 293.

zostały przyjęte na przechowanie lub gdy utrzymujący hotel odmówił ich przyjęcia, mimo że był obowiązany je przechować; po drugie, gdy szkoda wyniknęła z winy umyślnej (np. kradzież) lub rażącego niedbalstwa hotelarza albo osoby u niego zatrudnionej (np. sprzątaczką zostawiła otwarte drzwi do pokoju).

Do obowiązku naprawienia szkody należy stosować przepisy części ogólnej zobowiązań, ze zmianami wynikającymi z tytułu XXIX księgi trzeciej Kodeksu cywilnego. Odszkodowanie obejmuje tylko *damnum emergens* (należy się za utratę lub uszkodzenie rzeczy), a nie *lucrum cessans* (art. 846 §1 k.c.)⁴⁸. Naprawienie szkody doznanej przez gościa hotelowego z reguły następuje tu w drodze restytucji pieniężnej. Wysokość odszkodowania powinna być określona według cen z daty ustalenia odszkodowania, np. daty wyrokowania. Podstawę odszkodowania stanowią ceny rynkowe (zarówno w stosunku do rzeczy nabytych w Polsce, jak i za granicą); miarodajne dla określenia ich wartości są ceny rynkowe w Polsce. Odnosi się to do obywateli polskich i do cudzoziemców. Cena, która zapłacono za rzecz, nie wyznacza jeszcze wysokości odszkodowania; dowodem nabycia rzeczy są rachunki, ale hotelarz jest zobowiązany do odszkodowania za poniesioną przez gościa szkodę, a nie do zwrotu ceny rzeczy. Ustalając wartość rzeczy, należy wziąć pod uwagę m.in. stopień jej zużycia. Jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody, przysługujące mu odszkodowanie może zostać zmniejszone, zgodnie z art. 362 k.c.

W gruncie rzeczy obojętne jest, w jaki sposób w mieniu gościa hotelowego powstała szkoda. Poszkodowany ma obowiązek udowodnić jedynie szkodę na rzeczach wniesionych, np. uszkodzenie lub kradzież rzeczy pozostawionej w pokoju hotelowym. Poza sferą dowodu pozostają takie kategorie cywilistyczne, jak wina czy związek przyczynowy. W tym typie odpowiedzialności są to kategorie irrelevantne. Zamiast związku przyczynowego występuje tu tzw. związek normatywny – sama ustawa łączy obowiązek naprawienia szkody z określonym zdarzeniem. Dowód powstania szkody na mieniu gościa hotelowego rodzi niejako automatycznie obowiązek jej naprawienia. Ciężar dowodu braku tej odpowiedzialności spoczywa wówczas na prowadzącym hotel⁴⁹.

Odpowiedzialność zakładu hotelarskiego na zasadzie ryzyka jest powszechnie przyjęta na świecie i jej zasadność nie budzi zastrzeżeń. Hotelarz odpowiada za każdą szkodę w mieniu gości, chyba że udowodni istnienie jednej z trzech przesłanek egzoneracyjnych. Odpowiedzialność ta jest daleko idąca, gdyż obejmuje nie tylko szkody wynikłe z winy własnej zakładu hotelarskiego lub osób tam zatrudnionych, lecz także z przypadkowej utraty rzeczy (np. kradzieży dokonanej przez innego gościa hotelowego, zidentyfikowanego lub niezidentyfikowanego, albo przez osobę „z ulicy”). Jeżeli szkodę spowodował pracownik, hotel nie tylko nie może przedstawić dowodu, że nie ponosi winy w wyborze lub winy w nadzorze, i odpowiada za

⁴⁸ Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, wyd. cyt., s. 176.

⁴⁹ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 110.

osoby, które zatrudnił, ale także ponosi odpowiedzialność za winę umyślną pracownika (np. kradzież)⁵⁰.

Zaostrzenie odpowiedzialności osób prowadzących hotele lub podobne zakłady nie budzi żadnych zastrzeżeń, gdyż ich działalność ma charakter zawodowy i prowadzona jest zarobkowo. Pozwala to na odpowiednią kalkulację kosztów prowadzenia hotelu, z uwzględnieniem ryzyka ponoszenia ciężaru szkód, za które ponosi surowszą odpowiedzialność⁵¹. Odpowiedzialność na zasadzie ryzyka opiera się na założeniu, że ten, kto z działalności odnosi korzyści, powinien ponosić także koszty związane z ryzykiem i odpowiadać za szkody, mimo że nie są one przez niego zwinione⁵².

Zasada wzmożonej odpowiedzialności hotelarzy jest stosowana powszechnie w różnych ustawodawstwach, a jednak daje się zauważyć coraz silniejszą tendencję do ustalenia granic tej odpowiedzialności poprzez ograniczenie wysokości odszkodowania należnego gościowi hotelowemu. Dotyczy to zwłaszcza prawa anglosaskiego oraz ustawodawstw opartych na konwencji europejskiej z dnia 17 grudnia 1962 r. o odpowiedzialności osób utrzymujących hotele za rzeczy wniesione przez podróżnych. Uzasadnia się to koniecznością wyważenia interesów stron, niemożnością sprawowania przez hotelarza ścisłego nadzoru nad rzeczami gościa, rozwojem ubezpieczeń bagażu, ubezpieczeń turystycznych itp., które pozwalają podróżnemu ubezpieczyć swoje mienie od wszelkiego ryzyka, a nie przerzucać ryzyka szkody jedynie na hotelarza⁵³.

Odpowiedzialność prowadzącego hotel ukształtowana jest na zasadzie ryzyka. Nie chodzi tu jednak o odpowiedzialność za wszelkie sytuacje, jakie mogą zajść w czasie wykonania umowy hotelowej, ale tylko i wyłącznie o odpowiedzialność za rzeczy wniesione przez gościa hotelowego.

4. Odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy hotelowej

Klient niezadowolony z wykonania usługi hotelowej i innych zobowiązań zakładu hotelarskiego może dochodzić roszczeń odszkodowawczych z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, opartych na art. 471 k.c.

Niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy hotelowej z reguły wiąże się z niezadowalającą jakością świadczonych usług. Nieodpowiednia jakość usługi hotelarskiej może przejawiać się m.in. niespełnieniem przez obiekt hotelarski wymagań co do wyposażenia czy wielkości, brakiem możliwości korzystania z usług dodatkowych, gdy według umowy czy kategoryzacji obiektu klient ma prawo się ich spodziewać, brakiem odpowiednich kwalifikacji personelu.

⁵⁰ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 105-108; tenże, *Odpowiedzialność...*, s. 817.

⁵¹ W. Czachórski, wyd. cyt., s. 372.

⁵² Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2005, s. 257.

⁵³ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 102-103.

Hotelarz ponosi również odpowiedzialność w sytuacji, gdy gość z wyprzedzeniem zarezerwował pokój, a kiedy chciał z rezerwacji skorzystać, okazało się, że hotel nie dysponuje wolnymi pokojami (równorzędnymi lub o wyższym standardzie za tę samą cenę). Zdarza się to zwłaszcza w szczycie sezonu, jeśli hotel praktykuje przyjmowanie większej liczby rezerwacji niż posiada miejsc noclegowych (tzw. *overbooking*)⁵⁴.

Nie można też mówić o należytej jakości usługi hotelarskiej w sytuacji, gdy w wynajętym przez gościa hotelowego pokoju stwierdzi on obecność insektów i innych zwierząt (np. karaluchów, mrówek, myszy). Z reguły zwierzęta te nie stanowią zagrożenia dla życia i zdrowia ludzkiego, jednak ich obecność powoduje dyskomfort psychiczny. W takiej sytuacji hotelarz powinien zaproponować zmianę pokoju lub obniżenie jego ceny. Tylko takie postępowanie może uchronić prowadzącego dany zakład od utraty niezbędnego zaufania w oczach klienta, natychmiastowego odstąpienia od zawartej umowy hotelowej i ewentualnego zgłoszenia roszczeń odszkodowawczych przez gościa hotelowego⁵⁵.

Warunkiem dochodzenia omawianych roszczeń kontraktowych jest wykazanie przez gościa hotelowego poniesienia szkody z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania usługi hotelarskiej (np. spóźnienie się na pociąg z powodu niezrealizowania zamówionej usługi budzenia). W razie stwierdzonych wad pokoju hotelowego (np. uciążliwych hałasów za ścianą spowodowanych umiejscowieniem tam klimatyzacji hotelowej) gość hotelowy może dochodzić roszczeń kontraktowych i domagać się obniżenia ceny za taki pokój⁵⁶ lub zamiany pokoju.

5. Odpowiedzialność hotelarza za szkody na osobie

Prowadzący hotel jest zobowiązany zapewnić bezpieczeństwo pobytu gościom hotelowym. Dotyczy to pobytu gościa w budynku hotelowym, wszystkich jego pomieszczeniach i urządzeniach oraz na całym terenie należącym do hotelu, a więc w zajmowanym przez gościa pokoju, na korytarzach, schodach, w windzie, restauracji, na basenie, kortach tenisowych, w parku itp.

Zapewnienie gościowi bezpieczeństwa jako obowiązek akcesoryjny wchodzi w skład umowy hotelowej i jest obowiązkiem starannego działania, a nie rezultatu. Hotelarz odpowiada więc tylko za niedołożenie należytej staranności, która w prawie cywilnym wiąże się z pojęciem winy nieumyślnej, nazywanej także niedbalstwem. Zgodnie z art. 355 k.c. należy zachować staranność ogólnie wymaganą w stosunkach danego rodzaju. Jest to obiektywny (abstrakcyjny) miernik staranności, formułowany jest wzorzec powinnoego zachowania dla każdego, który znajdzie się w danej sytuacji⁵⁷.

⁵⁴ J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 427.

⁵⁵ Tamże, s. 428.

⁵⁶ Tamże, s. 427.

⁵⁷ Z. Radwański, A. Olejniczak, wyd. cyt., s. 187.

Hotel odpowiada za najmniejsze nawet naruszenie staranności, jednakże jej próg, którego przekroczenie można ocenić jako winę, nie jest jednolity. Powinien on być zindywidualizowany w zależności od rodzaju zakładu hotelarskiego, miejsca położenia hotelu, urządzeń technicznych, osób gości, miejsca przebywania gości itp. Obiektywny miernik staranności, stanowiący kryterium oceny winy dłużnika, powinien być podwyższony w stosunku do przeciętnego w odniesieniu do profesjonalisty z uwagi na zawodowy charakter świadczonych przez niego usług. Natomiast wina hotelarza może polegać m.in. na nienależytym sprzątnięciu pokoi, korytarzy i innych pomieszczeń, na nieutrzymaniu w bezpiecznym stanie łóżek, krzeseł i innych mebli, zaniedbaniach stanu okien, balkonów, wind, schodów, urządzeń sanitarnych itp., obecności insektów i gryzoni, nienależytym zabezpieczeniu obiektu przed pożarem, stworzeniu lub nieusuwaniu zagrożeń na zewnątrz budynku hotelowego, na terenie do niego należącym, braku bezpieczeństwa na terenie hotelowym, tolerowaniu osobników niebezpiecznych dla gości itp.⁵⁸.

Formuła generalna deliktu (art. 415 k.c.) wiąże odpowiedzialność odszkodowawczą z każdą postacią winy, poza wskazanymi w ustawie wyjątkami, które ograniczają tę odpowiedzialność wyłącznie do winy umyślnej. W praktyce społecznej największą doniosłość mają przypadki wyrządzenia szkody z winy nieumyślnej, a więc niedbalstwa⁵⁹.

Obowiązek zapewnienia klientom bezpieczeństwa pobytu obciąża hotelarza i nie można się od niego uwolnić w wyniku przeniesienia go na osoby trzecie, na podwykonawców (np. zakład konserwacji wind i innych urządzeń), gdyż umowa między nimi nie wywiera skutków w odniesieniu do gości hotelowych.

Oczywiście, hotel tylko wtedy poniesie za to odpowiedzialność, gdy na skutek tych okoliczności gość doznał szkody pozostającej w normalnym związku przyczynowym ze zdarzeniem. Nie ma podstaw do odpowiedzialności, jeśli prowadzącemu hotel ani osobom, z których pomocą zobowiązanie wykonuje lub którym powierza jego wykonanie nie można przypisać żadnej winy, np. jeśli gość hotelowy w wyniku braku ostrożności poślizgnął się w mokrej wannie i odniósł obrażenia, albo spadł z dobrze utrzymanych schodów. W razie doznania szkody gość hotelowy musi ją udowodnić. Powinien więc o tym fakcie niezwłocznie powiadomić recepcję lub kierownika obiektu celem spisania protokołu zdarzenia i przeprowadzenia konsultacji lekarskiej. Zaniechanie tych czynności może utrudniać lub w ogóle uniemożliwiać dowód, że gość doznał szkody w hotelu, a nie w innym miejscu⁶⁰.

Odpowiedzialność hotelu z tytułu czynów niedozwolonych za szkody na osobie gościa hotelowego może się opierać na prawie wszystkich przepisach o czynach niedozwolonych w kodeksie cywilnym, czyli art. 415 i nast. Może wchodzić tu w grę odpowiedzialność na zasadzie winy, nawet domniemanej (np. w razie pogryzienia

⁵⁸ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 138; J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 424-42.

⁵⁹ Z. Radwański, A. Olejniczak, wyd. cyt., s. 188.

⁶⁰ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 139.

gościa przez psa należące do hotelu), a także na zasadzie ryzyka (np. zawalenia się balkonu w obiekcie czy szkody doznanej na skutek przewożenia samochodem hotelowym). Hotel odpowiada także za szkodę, której gość dozna w restauracji hotelowej (np. za zatrucie nieświeżym jedzeniem lub znalezienie w potrawie „ciała obcego”, takiego jak kawałek szkła)⁶¹.

W razie doznania szkody gość hotelowy może żądać pokrycia kosztów leczenia, a w przypadku utraty zdolności do pracy – odpowiedniej renty z zadośćuczynienia pieniężnego za cierpienie fizyczne i krzywdę moralną (art. 444-445 k.c.). Jeżeli zaś na skutek uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia poniesie śmierć, roszczenia odszkodowawcze przysługują osobom bliskim bezpośrednio poszkodowanym (art. 446 k.c.)⁶².

Niewykonanie lub nienależyte wykonanie przez hotel obowiązku zapewnienia gościowi hotelowemu bezpieczeństwa, prowadzące do wyrządzenia mu szkody stanowi czyn niedozwolony. Hotelarz poniesie odpowiedzialność, jeśli zostanie mu dowiedzione, że jego postępowanie stanowi najpoważniejszą przyczynę szkody i jest zawinione. Ciężar dowodu w tych okolicznościach spoczywa na poszkodowanym, jednak sądy niektórych państw⁶³ – jeśli gość doznał szkody w pomieszczeniu hotelowym lub podczas korzystania z urządzeń hotelowych – przyjmują domniemanie niedbalstwa ze strony pozwanego i przerzucają nań ciężar dowodu przeciwnego.

Analizując odpowiedzialność hotelarza za szkody na osobie, należy zauważyć, że choć z reguły poszkodowanymi są goście hotelowi, którym nie zapewniono należytego bezpieczeństwa, może też zdarzyć się sytuacja, w której prowadzący hotel poniesie odpowiedzialność deliktową z tytułu wyrządzenia szkody osobie nie będącej gościem hotelowym (np. balkon hotelowy może spaść na gościa lub na przypadkowego przechodnia).

W razie wyrządzenia szkody gościowi hotelowemu może on dochodzić odszkodowania zarówno z tytułu odpowiedzialności kontraktowej, jak i deliktowej, mamy tu bowiem do czynienia ze zbiegiem roszczeń kontraktowych i deliktowych z art. 443 k.c. Jeżeli zaś poszkodowanym jest osoba nie będąca gościem, wówczas w grę wchodzi jedynie odpowiedzialność z tytułu czynów niedozwolonych.

6. Odpowiedzialność cywilnoprawna organizatora imprezy turystycznej za szkody powstałe w czasie korzystania z usług hotelu lub podobnego zakładu

Korzystanie z usług hotelu lub podobnego zakładu nierzadko ma miejsce w ramach zorganizowanej przez biuro podróży i wykupionej przez uczestnika wycieczki. Kwe-

⁶¹ J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 425-426; M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 139.

⁶² M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 139.

⁶³ Chodzi tu m.in. o sądy Stanów Zjednoczonych; zob. więcej na ten temat: M. Nesterowicz, *Prawo cywilne w USA*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Prawo, t. XXIII, Toruń 1995, s. 145.

stia odpowiedzialności cywilnoprawnej organizatora imprezy turystycznej za szkody powstałe w związku z korzystaniem przez uczestnika wycieczki z usług hotelarskich wymaga więc choćby pobieżnego omówienia. Wówczas sytuacja prawna hotelarza, organizatora turystyki i klienta biura podróży jest nieco bardziej złożona niż w przypadku zawarcia umowy hotelowej bezpośrednio przez gościa hotelowego.

Według ogólnej reguły wprowadzonej dyrektywą z dnia 13 czerwca 1990 r. w sprawie zorganizowanych podróży, wakacji i wycieczek⁶⁴ (dalej: dyrektywa), a następnie przejętej przez ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych⁶⁵ (dalej: u.u.t.), klienci biur podróży, niezadowoleni z wykonania którejkolwiek usługi wchodzącej w skład usługi pakietowej (jaką jest umowa o imprezę turystyczną), mogą dochodzić roszczeń kontraktowych od organizatora turystyki⁶⁶. Rozwiązanie to stanowi niewątpliwie przejaw ochrony konsumenta. W dyrektywie i w implementującej ją ustawie wprowadzono zasadę kompleksowej odpowiedzialności organizatora imprezy turystycznej. Obejmuje ona w całości oferowaną i sprzedaną za jedną cenę usługę turystyczną oraz wszystkie mieszczące się w jej ramach świadczenia, takie jak: przewóz, noclegi, posiłki, obsługa przewodników i pilotów, niezależnie od podmiotów, które je faktycznie wykonują⁶⁷.

W ramach zawartej umowy o świadczenie usług turystycznych organizator turystyki ma obowiązek zapewnienia uczestnikom imprezy turystycznej szeroko rozumianego bezpieczeństwa, które obejmuje zagwarantowanie bezpiecznych warunków przewozu, bezpiecznego korzystania z restauracji w trakcie wycieczki oraz pobytu w hotelu, zakwaterowanie w pomieszczeniach, których stan techniczny nie zagraża życiu i zdrowiu ludzi, a także zapewnienie niezbędnej pomocy lekarskiej uczestnikom wycieczki, choćby usługi te były wykonywane przez innych przedsiębiorców⁶⁸. W sytuacji gdy klient poniesie szkodę na osobie w restauracji czy hotelu, to niezależnie od odpowiedzialności restauratora i hotelarza, którzy mogą odpowiadać z różnych podstaw prawnych, biuro podróży może ponieść odpowiedzialność kontraktową z art. 474 k.c.⁶⁹

Można przytoczyć tu przykłady z judykatury. Oto jeden z nich: w orzeczeniu Sądu Powiatowego dla m.st. Warszawy z 7 października 1966 r. ustalono, że powódka wyjechała na wycieczkę do Rumunii. Po zakwaterowaniu powódka wyszła na balkon i usiadła na stojącym tam krześle. Krzesło było zepsute i nie wytrzymało jej ciężaru, przy czym w czasie upadku zbite zostały znajdujące się na balkonie puste butelki, których szczątki spowodowały bolesne dolegliwości i blizny. Sąd uznał, że pozwany Orbis, niezależnie od braku swej winy jako strona umowy o wycieczkę,

⁶⁴ Dz. Urz. WE L z 23 czerwca 1990 r.

⁶⁵ Tekst jednolity: Dz. U. 2004, nr 223, poz. 2268 z późn. zm.

⁶⁶ Por. art. 5 ust. 2 dyrektywy i art. 11a u.u.t.

⁶⁷ A. Cieśliński, *Wspólnotowe prawo gospodarcze*, Warszawa 2003, s. 446.

⁶⁸ Zob. J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 390-391 i orzeczenia przytaczane przez Autora.

⁶⁹ M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 83; J. Gospodarek, wyd. cyt., s. 391.

jest odpowiedzialny za szkodę, ponieważ biuro podróży Carpati, będące właścicielem hotelu, było jego pomocnikiem przy wykonaniu tej umowy⁷⁰.

Nie budzi więc wątpliwości i zastrzeżeń możliwość dochodzenia odpowiedzialności (deliktowej, kontraktowej, a także szczególnego rodzaju odpowiedzialności hotelarzy za rzeczy wniesione przez gościa) przez poszkodowanego w trakcie korzystania z usług hotelu lub podobnego zakładu klienta biura podróży bezpośrednio od organizatora imprezy turystycznej.

Mogą natomiast pojawić się pewne obiekcje co do możliwości dochodzenia roszczeń przez poszkodowanego klienta bezpośrednio od sprawcy szkody (osoby, którą prawo czyni za szkodę odpowiedzialną), czyli wykonawcy usługi, a więc w omawianej sytuacji – hotelarza. Klient biura podróży nie jest przecież stroną umowy hotelowej. Przepis szczególny (art. 11a u.u.t.) statuuje odpowiedzialność kontraktową organizatora turystyki, i to na zasadzie ryzyka, za „całość” imprezy turystycznej i wszystkie usługi wchodzące w jej skład. Jednakże przepis ten, ani żaden inny, nie wyłącza odpowiedzialności podwykonawców, więc hotelarz nie ma podstaw do twierdzenia, że nie zawierał umowy z klientem biura podróży, nie jest więc zobowiązany do rozpatrzenia reklamacji, a klient może dochodzić odpowiedzialności jedynie względem organizatora turystyki. Klient jest gościem hotelowym i hotelarz ponosi względem niego pełną odpowiedzialność. Bez znaczenia jest tu okoliczność, czy klient zawierał umowę sam, czy też organizator turystyki zawarł umowę na jego rzecz.

Umowa hotelowa zawierana przez organizatora turystyki na rzecz jego klientów ma charakter umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej. Zgodnie z art. 393 §1 k.c., jeżeli w umowie zastrzeżono, że dłużnik spełni świadczenie na rzecz osoby trzeciej, osoba ta, w braku odmiennego postanowienia umowy, może żądać bezpośrednio od dłużnika spełnienia zastrzeżonego świadczenia. Umowa na rzecz osoby trzeciej (*pactum in favorem tertii*) nie jest odrębnym typem umowy, w obrocie stanowi ona zawsze dodatek, zastrzeżenie modyfikujące albo jakąś inną umowę (zasadniczą), albo stosunek obligacyjny powstały z innego zdarzenia prawnego. Do istotnej treści wspomnianego zastrzeżenia należy nie tylko zobowiązanie dłużnika, że będzie świadczył na rzecz osoby trzeciej, ale przede wszystkim przyznanie tej osobie prawa do żądania bezpośrednio od dłużnika określonego świadczenia⁷¹. Żądanie to przysługuje jej w imieniu własnym i ma charakter roszczenia⁷².

Jeżeli np. w trakcie trwania wycieczki skradziono nam rzecz w hotelu, wówczas roszczenia odszkodowawcze możemy kierować do hotelarza albo do organizatora turystyki (według własnego wyboru). O fakcie kradzieży należy oczywiście niezwłocznie poinformować hotelarza, celem przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego, oraz organizatora turystyki. Umowa o imprezę turystyczną ma charakter

⁷⁰ Zob. powyższe orzeczenie i inne [w:] M. Nesterowicz, *Prawo turystyczne...*, s. 82-86.

⁷¹ Z. Radwański, A. Olejniczak, wyd. cyt., s. 171.

⁷² W. Czachórski, wyd. cyt., s. 125.

umowy pakietowej, podlega realizacji na podstawie wspólnego programu, nie ma więc potrzeby dzielenia jej na poszczególne usługi (dojazd, zakwaterowanie, wyżywienie, inne elementy programu) i stosowania do każdej z nich odrębnych przepisów. Organizator turystyki odpowiada za „całość”, klient jednak może zdecydować o dochodzeniu odpowiedzialności od hotelarza, jeżeli uzna, że będzie to dla niego korzystniejsze.

Z punktu widzenia konsumenta najistotniejsza jest okoliczność przerwania na organizatora turystyki ciężaru dochodzenia roszczeń od zagranicznych kontrahentów organizatora. Rozwiązanie to, korzystne dla klientów biur podróży, przewiduje rozszerzenie katalogu podmiotów odpowiedzialnych wobec klienta. Nie ma przeszkód, aby stosować tu przepisy dotyczące solidarności dłużników (366 k.c.). Klient biura podróży może żądać zaspokojenia roszczeń od tego podmiotu, wobec którego będzie to – w jego ocenie – najkorzystniejsze (najbardziej efektywne, najmniej uciążliwe), albo który znajduje się najbliżej konsumenta (w sensie geografii i systemu prawnego). Konsument usług turystycznych, zgodnie z własnym wyborem, może dochodzić odpowiedzialności zarówno od bezpośredniego sprawcy szkody, jak i od organizatora danej imprezy, który odpowiada za „całość”. W razie zaspokojenia roszczeń klienta organizatorowi turystyki przysługują roszczenia regresowe wobec wykonawców poszczególnych usług.

Literatura

- Bieniek G., Ciepla H., Dmowski S., Gudowski J., Kołakowski K., Zychowicz M., Wiśniewski T., Żuławska C., *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania*, t. 2, Warszawa 1999.
- Cieśliński, *Wspólnotowe prawo gospodarcze*, Warszawa 2003.
- Cybula P. (red.), *Prawo w praktyce biur podróży*, Warszawa 2006.
- Czachórski W., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 1998.
- Gniewek E. (red.), *Podstawy prawa cywilnego i handlowego*, Wrocław 1998.
- Gospodarek J., *Prawo w turystyce*, Warszawa 2006.
- Grzybowski S. (red.), *System prawa cywilnego*, t. II, cz. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 1976.
- Jezioro J., *Przechowanie i odpowiedzialność utrzymujących hotele i podobne zakłady*, [w:] E. Gniewek (red.), *Podstawy prawa cywilnego i handlowego*, Wrocław 1998.
- Katner W.J., [w:] M. Safjan (red.), *System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. I, Warszawa 2007.
- Mądrzak H., [w:] H. Mądrzak, D. Krupa, E. Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1999.
- Nesterowicz M., *Prawo cywilne w USA*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Prawo, t. XXIII, Toruń 1995.
- Nesterowicz M., *Prawo hotelowe. Pojęcie hotelu i podobnego zakładu*, „Doradca Hotelarza” 2003, nr 9.
- Nesterowicz M., *Prawo turystyczne*, Kraków 2006.
- Raciborski J., *Zasady odpowiedzialności hotelarza za mienie gości*, „Doradca Hotelarza” 2003, nr 4.
- Radwański Z., *Prawo zobowiązań*, Warszawa 2004.

- Radwański Z., [w:] S. Grzybowski (red.), *System prawa cywilnego*, t. III, cz. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 1976.
- Radwański Z. (red.), *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2004.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2005.
- Radwański Z., Panowicz-Lipska J., *Zobowiązania. Część szczegółowa*, Warszawa 2004.
- Rajski J. (red.), *System prawa prywatnego*, t. 7, *Prawo zobowiązań. Część szczegółowa*, Warszawa 2003.
- Safjan M. (red.), *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2007.
- Sikorska A., *Ciężar dowodu w przypadku odstąpienia od umowy sprzedaży przez kupującego z powodu wad rzeczy lub niezgodności towaru z umową*, „Radca Prawny” 2005, nr 1.
- Stec M., *O odpowiedzialności prowadzącego hotel (kilka uwag na kanwie nowelizacji Kodeksu cywilnego i Prawa przewozowego)*, [w:] Z. Banaszczyk (red.), *Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, Warszawa 2000.
- Wyrwiński M., *Umowy zawierane przez organizatorów turystyki z podwykonawcami*, [w:] P. Cybula (red.), *Prawo w praktyce biur podróży*, Warszawa 2006.
- Zagrobelny K., *Odpowiedzialność, prawo zastawu i przedawnienie roszczeń utrzymujących hotele i podobne zakłady*, [w:] E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz do artykułów 535-1088*, Warszawa 2004.
- Zręda W., *Nowe zasady odpowiedzialności osób prowadzących hotele*, „Radca Prawny” 1999, nr 2.

CIVIL LIABILITY OF THE HOTELIERS

Summary: This study is devoted to the civil liability of the hoteliers. The article presents the scope and legal basis for various types of compensation liability of hotels and similar establishments. The study brings closer the issue of liability of hoteliers for loss or damage of objects brought to the hotel by hotel guests, then highlights the responsibility for failure or improper performance of the hotel. The article also brings closer the issue of liability for the injury of a hotel guest and discusses the issue of liability of a hotelier and tourist event organizer for the damage to persons or property of a tour participant who uses the services of hospitality in the package.

Key words: tourist event, damage, liability of the hoteliers.